



*Кацярына Варанько,  
галоўны бібліёграф Нацыянальнай  
бібліятэкі Беларусі*

## Сядоў Георгій Якаўлевіч (1877—1914)

*Да 125-годдзя з дня нараджэння*



Імя Георгія Якаўлевіча Сядова — адважнага палярнага даследчыка наvekі ўспісана ў гісторыю асваення Арктыкі, адкрыцця Паўночнага Марскога шляху. Выхадзец з народа, рыбацкі сын, Г.Я.Сядоў, дзякуючы энергіі і ўпартасці, атрымаў адукацыю і стаў афіцэрам рускага флоту. У 1902 г. у складзе Гідраграфічнай экспедыцыі па даследаванні Паўночнага Ледавітага акіяна ён упершыню трапіў у Арктыку. Гэта падарожжа вызначыла далейшы лёс Сядова.

«С тех пор мысль о самостоятельном плавании в Северном Ледовитом океане и о Северном полюсе меня не покидает», — гаварыў ён сябрам. У 1909 г. Сядоў узначаліў экспедыцыю, якая займалася апісаннем вусця Калымы. Была праведзена вялікая работа, якая прынесла даследчыку радасць поспеху і прызнанне. У выніку экспедыцыі быў наладжаны першы рэйс з Уладзівастока на Калыму. «Ис-

следование устья Колымы произведено с отменной тщательностью и полнотой, делающей честь вашей энергии и отваге», — так ацапіла поспехі Сядова ў Калымскай экспедыцыі Галоўнае гідраграфічнае ўпраўленне. У красавіку 1910 г. малады вучоны быў абраны правадзейным членам Рускага геаграфічнага таварыства, а пазней — членам Рускага астранамічнага таварыства. Аднак яго ўсё больш цікавіла Арктыка і праблема асваення Паўночнага марскога шляху. Ён вывучаў вопыт рускага арктычнага мараплавання, спробы як айчынных, так і замежных экспедыцый трапіць у Цэнтральны палярны круг і дайсці да Паўночнага полюса. У сакавіку 1912 г. Сядоў паставіў пытанне аб арганізацыі экспедыцыі да Паўночнага полюса, якая і стала жыццёвым подзвігам гэтага чалавека. Мэта і задачы экспедыцыі былі выкладзены ў рапарце вучонага на імя начальніка Галоўнага гідраграфічнага ўпраўлення: «Многие путешественники плавали сюда для того, чтобы отыскать свободный морской путь на Восток, многие — для открытия Северного полюса. Человеческий разум до того был занят этой нелегкой задачей, что решение ее, несмотря на суровую могилу, которую путешественники в большинстве там находили, стало настоящим национальным соревнованием. Здесь, помимо человеческой заинтересованности, главным руководящим стимулом еще, безусловно, является честь и достоинство страны... Мы пойдем в этом году и покажем всему миру, что и русские способны на этот подвиг».

У жніўні 1912 г. парадная прыстань Архангельска праводзіла ў плаванне першую рускую экспедыцыю, якая на караблі «Св. Фока» накіроўвалася да Паўночнага полюса. У гэты ж час Пецярбургскія берагі пакінула парусна-маторная шхуна «Св. Ганна», якую ўзначальваў даследчык, лейтэнант флоту Георгій Львовіч Брусілаў. «Св. Ганна» павінна была прайсці па Паўночным марскім шляху з Атлантычнага ў Ціхі акіян.

У верасні абодва караблі пасляхова прайшлі Баранцава мора, але безнадзейна ўпёрліся ў ледзяныя Карс-

кія Вароты. Цяжкія ў тым годзе былі абставіны ў Арктыцы. Усе пралівы забіліся лёдам, і калі на адно імгненне адчыніўся праліў Югорскі Шар, першай паспела ўвайсці ў лёдавую пастку «Св. Ганна». Гэта адбылося 16 верасня 1912 г. З таго часу шхуну ніхто ніколі не бачыў. «Св. Фока» трапіў у лёдавы палон каля берагоў Новай Зямлі і вызваліўся толькі праз год. У верасні 1913 г. судна адышло да Зямлі Франца Іосіфа і спынілася ў бухце Ціхай на другую зімоўку, якая праходзіла ў найцяжэйшых умовах. Для ацяплення карабля выкарыстоўвалі міжканютныя перагародкі. Павальная цынга ахапіла ўсю экспедыцыю. Але нягледзячы на гэта Сядоў з двума матросамі Г.Ліннікам і А.Пустошным з вельмі абмежаваным запасам прадуктаў 15 лютага 1914 г. адправіўся на трох сабачых запрэжках па лёдзе да Паўночнага полюса. Гэта быў цяжкі і пакутлівы шлях. На сёмы дзень падарожжа ў ледзяных таросах Сядоў з-за хваробы канчаткова выбіўся з сіл і не мог рухацца. Яго пасадзілі на нарты. Пустошны і Ліннік прапанавалі вярнуцца, але начальнік экспедыцыі быў няўмольны. І нават у перыяд страты прытомнасці, прыходзячы ў сябе, ён прывяраў па кампасе, ці не павярнулі назад. У праліве каля вострава Рудольфа матросы, захопленыя пургой, разбілі лагерь. Сядоў адчуваў сябе вельмі дрэнна. 16 лютага ён зрабіў апошні запіс у дзённіку: «Болен я адски и никуда не гожусь. Увидели выше гор впервые милое, родное солнце. Ах, как оно красиво и хорошо! При виде его в нас весь мир перевернулся. Привет тебе, чудеснейшее чудо природы! Посвети нашим близким на родине, как мы ютимся в палатке, как больные, удрученные под 82 градусом северной широты...», — не было моцы скончыць фразу. Праз некалькі дзён Сядоў памёр. Пустошны і Ліннік пахавалі яго на мысе Аук вострава Рудольфа, а самі з вялікай цяжкасцю дабраліся да свайго карабля.

Нялёгка было перанесці ўдзельнікам экспедыцыі такую страту. Без кіраўніка, засмучаныя і прыгнечаныя гограм, адправіліся яны на Вялікую Зямлю. Калі «Св. Фока»

праходзіў праз мыс Флора, маракі ўбачылі на беразе абарванага і знясіленага чалавека. Ім аказаўся Альбанаў — штурман з карабля «Св. Ганна». Знайсці і выратаваць удалося яшчэ аднаго члена экіпажа — матроса Канрада. Яны і паведамлілі, як была расціснута льдамі і пахавана на дне Ледавітага акіяна «Св. Ганна».

Экспедыцыя Г.Я.Сядова не дайшла да полюса, аднак матэрыялы, сабраныя яе ўдзельнікамі, мелі вялікае навуковае значэнне. Былі праведзены геадэзічныя і тапаграфічныя пошукі, удакладнена геаграфічная карта, зроблены разнастайныя замеры і прамеры, адкрыты невядомыя залівы і мысы. Цікавыя даследаванні падчас экспедыцыі праводзілі геолог Паўлаў, бактэрыёлаг Кушакоў, фатограф і мастак Пінегін, але найбольш значны і каштоўны ўклад у навуку ўнёс дваццацівасьмігадовы гідраметэаролаг У.Ю.Візе, у будучым буйнейшы палярны вучоны, гісторык-летапісец Арктыкі, знаўца яе клімату і водаў, першы лядовы прагназіст свету. Пачаткам свайго станаўлення як даследчыка ён заўсёды лічыў удзел у экспедыцыі Сядова.

У бухце Ціхай, дзе Г.Я.Сядоў правёў апошнія дні свайго жыцця, з 1929 г. працуе пастаянная навуковая палярная станцыя, якая з'яўляецца лепшым помнікам людзям велізарнай энергіі, самаадданым і смелым даследчыкам.

### Літаратура

Егоров К.Д. Отважный полярный исследователь Г.Я.Седов. — М.: Знание, 1954. — 23 с.

Каневский З.М. «Не сотвори себе кумира» // Природа. — 1988. — № 8. — С. 72—79.

Кичигин М. Уверить или ... разуверить? // Морской сборник. — 1989. — № 9. — С. 92—95.

Чесноков И.Н. Иду в неизвестность: Повесть: Для сред. и ст. шк. возраста. — М.: Дет. лит., 1989. — 239 с.